

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

480 ע"פ תפ"ת ו"ש תש"פ סנה י"א ע"ל י"ן 480
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482
ניתן לקבל את העלון במייל etayba1@gmail.com

הנושא: משיח בן יוסף ומשיח בן דוד

"המאור ושמש" (פרשת פינחס) מבאר שעצם העובדה שעתידין להיות שני משיחים לא הייתה ידועה לשבטים, ולכן הייתה ביניהם מחלוקת. וזה לשונו:

"ונראה דהעניין הוא כך, כי משיח בן דוד ומשיח בן יוסף, אין זה יכול להיות בלא זה ולשניהם אנו צריכין, אך השבטים לא הבינו זאת. יוסף ראה ברוח הקודש שממנו יצמח משיח, ויהודה ראה שממנו יצמח משיח. על כן היה מחלוקת ביניהם, שהשבטים רצו שמשיח יהיה משבט יהודה, ויוסף רצה שממנו יהיה, עד שהקב"ה עשה שלום ביניהם כמאמר הכתוב: "הנה אני לוקח את עץ יוסף אשר ביד אפרים ונתתי עליו את עץ יהודה ועשיתים לעץ אחד והיו לאחד ביד".

את הענין של משיח בן יוסף ומשיח בן דוד מסביר המהר"ל: "כי אומה ישראלית הם דומים לאדם אחד, שיש בו שנים-עשר אברים, והם מנויים וידועים, והם כנגד י"ב מזלות, וכנגד י"ב חודשי השנה. ויש באדם שני אברים, והם מלכים על כל האברים, והם הראש והלב. כי מלכות יהודה נגד הראש, וכדכתיב 'יהודה יעלה בראש', ויוסף תמיד הוא באמצע כנגד הלב, שכן תמצא בנשיאים, נשיא אפרים באמצע, דומה ללב שהוא באמצע האדם".

אם כן, מלכות בית דוד היא בחינה של ראש, ומלכות יוסף היא בחינה של לב.

ממשיך המהר"ל:

"כי הנה המלכים נועדו, עברו יחדיו". "כי הנה המלכים" - זה יהודה ויוסף. "עברו יחדיו" - זה נתמלא עברה על זה, וזה נתמלא עברה על זה..."

בפתח דברינו נביא את דברי הרמב"ם (הלכות מלכים פרק י"ב ה"ב) "יש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבוא אליהו, וכל אלו הדברים וכיוצא בהן לא ידע אדם איך יהיו עד שיהיו, שדברים שתומים הם אצל הנביאים. גם החכמים אין להם קבלה בדברים אלו, אלא לפי הכרע הפסוקים, ולפיכך יש להם מחלוקת בדברים אלו", יע"ש.

לפיכך, כל דברינו בענייני ביאת המשיח, אינן אלא בבחינת "דרוש וקבל שכר".

הגמרא במסכת סוכה (נב.) מבארת את הפסוק "וְסִפְדָּה הָאָרֶץ מְשֻׁפָּחוֹת מְשֻׁפָּחוֹת לְבָד, מְשֻׁפָּחַת בֵּית דָּוִד לְבָד" (זכריה יב, יב). שמדובר על ההספד שעתידים לעשות למשיח בן יוסף שיהרג. ולאחר מכן אומרת הגמרא "תנו רבנן משיח בן דוד שעתיד להיגלות במהרה בימינו, אומר לו הקדוש ברוך הוא: שאל ממני דבר ואתן לך...וכיון שראה משיח בן יוסף שנהרג, אומר לפניו: רבוננו של עולם, איני מבקש ממך אלא חיים".

מגמרא זו למדים אנו כי ישנם שני משיחים לישראל, משיח בן דוד ומשיח בן יוסף. גם במדרש תנחומא (בראשית פרק א') מבואר שיהיו שני משיחים "משלחי רגל השור, זה משיח בן יוסף שנמשל לשור. וחמור, זה משיח בן דוד שנאמר עני ורוכב על חמור".

מגמרא זו למדים אנו כי ישנם שני משיחים לישראל, משיח בן דוד ומשיח בן יוסף. גם במדרש תנחומא (בראשית פרק א') מבואר שיהיו שני משיחים "משלחי רגל השור, זה משיח בן יוסף שנמשל לשור. וחמור, זה משיח בן דוד שנאמר עני ורוכב על חמור".

משיח בן יוסף. לעומת זאת משיח בן דוד הוא כנגד לימוד התורה והתורה היא נצחית ולכן הוא לא ימות לעולם.

וזהו שאומרת הגמרא בברכות (יז): מרגלא בפומיה דרב: לא כעולם הזה העולם הבא, העולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתיה ולא פריה ורביה ולא משא ומתן ולא קנאה ולא שנהא ולא תחרות, אלא צדיקים יושבין ועטרותיהם בראשיהם ונהנים מזיו השכינה, שנאמר "ויחזו את האלהים ויאכלו וישתו".

זו הבחינה של משיח בן דוד שאין בו גשמיות, אין בו אכילה ושתייה יש בו רק לימוד התורה ולהנות מזיו השכינה.

בזה נבוא ונתרץ סתירה בדברי הרמב"ם, לדעת רבי חייא בר אבא ורבי יוחנן בסוגיא במסכת סנהדרין (צט.) ובמסכת שבת (סג.) "כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח, ופליגא דשמואל דאמר אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד".

ומשמע כי לדעת רבי חייא בר אבא כל התיאורים שנכתבו בספרי הנביאים, והיינו התיאורים על שינוי הטבע באחרית הימים, נאמרו על תקופת ימות המשיח, וזאת בניגוד לדעת שמואל שסבר כי לא יהיה כל שינוי בימות המשיח בטבע העולם, מלבד גאולת ישראל משעבוד מלכויות אומות העולם.

ולכאורה נראה שנחלקו רבי חייא בר אבא ושמואל האם יהיה שינוי בטבע העולם בימות המשיח.

ומכאן תמה הכסף משנה על דברי הרמב"ם שהביא בהלכות תשובה (פ"ח ה"ז) את דברי רבי חייא בר אבא ש"כל הנביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח, אבל עולם הבא אין לא ראתה אלקים זולתך", ומאיך הביא בהלכות תשובה (פ"ט ה"ב) והלכות מלכים (פ"ב ה"ב) את דברי שמואל אין בין העולם הזה לימות המשיח אלא שעבוד מלכויות בלבד". וכמו כן כתב הרמב"ם בפסקנות בתחילת פרק י"ב מהלכות מלכים "אל יעלה על לב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהיה שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג", וצ"ע.

מתרץ הגאון מוילנא בביאורי אגדות למסכת ברכות, שיש לחלק בין משיח בן יוסף למשיח בן דוד, משיח בן יוסף עניינו גמילות חסדים, ממילא עדיין העולם הגשמי קיים ויעשו גמילות חסדים זה עם זה, וכל מעלת המשיח יהיה בכך שלא יהיה עוד שעבוד מלכויות ויכירו כולם במלכותו יתברך ובמעלתם של ישראל ובמעלתם של לומדי התורה.

אולם למשיח בן יוסף יש לו סוף, ככל דבר גשמי שיש לו סוף, אולם מיד אחר כך יתגלה משיח בן דוד שהוא כנגד לומדי התורה, והתורה נצחית היא ולכן משיח בן דוד נצחי הוא. וזו כוונת הרמב"ם בפרק ח' מהלכות תשובה ש"כל נביאים לא נתנבאו אלא לימות המשיח" – היינו משיח בן דוד.

"וידוע כי הנשמה הנבדלת היא במח, והנשמה היא אלוקית יותר מן הלב. וכן הוא מלכות יהודה, כאשר המלכות הוא כראוי, אז מקבלים כבוד ה', ואין כאן רק מלכות בית דוד. ולפיכך ראוי כי יהיה מלך אחד לכל י"ב שבטים, שהם י"ב אברי האדם. אבל כאשר אינם זוכים, אינם מקבלים לגמרי כבוד ה', ואין להם מעלה זאת כאשר ראוי, ואז נחלק המלכות. ורוב האברים נמשכים אל הלב, שהוא עיקר, ומיעוט אל הראש כאשר הוא בחיסרון".

אמנם, הראש-המוח הוא צריך לשלוט על הכול, אבל גם ללב יש תפקיד מרכזי, והוא ראוי למלכות.

...ומזה הטעם ראוי לישראל שיהיה להם משיח בן יוסף גם כן, שכיון שראוי שבט אפרים למלוכה, מצד שהשבט הזה דומה ללב, לכך יהיה להם בסוף המושל הזה, שהוא משיח בן יוסף. ומכל מקום גוברים עליו האומות, כי ממשלה ומעלה זאת יש לה הפסק וביטול. ולפיכך, גוג ומגוג שהוא מתנגד לישראל כמו שהתבאר, יהיה גובר על משיח בן יוסף, ויהיה נהרג, ומסתלק מעלה זאת מן ישראל.

נראה להסביר את דברי המהר"ל, הגמרא שהבאנו לעיל מבארת שמשיח בן יוסף עתיד להיהרג. ואכן רבי חיים ויטאל מבאר בשער הכוונות, כי בשעה שהאר"י ז"ל עלה להשתטח על קברם של שמעיה ואבטליון בגוש חלב, הם הורו לו לכוון בתפילת שמונה עשרה במילים ו"יִכְסָא דְדָוִד עֲבָדְךָ" להתפלל להשם יתברך על משיח בן יוסף שיחיה ולא ימות על ידי ארמילוס רשיעא.

והנה הגמרא בסנהדרין (צח:) מביאה: שאלו תלמידיו את רבי אלעזר: מה יעשה אדם וינצל מחבלו של משיח? - יעסוק בתורה ובגמילות חסדים.

לימוד התורה הוא כנגד הראש ואילו גמילות חסדים שענינו רגש – להרגיש את חסרונו של השני, הוא כנגד הלב.

לכן יוסף במהלך חייו דאג לצד הכלכלי של עם ישראל. כפי שמבאר הכתוב, "וְיוֹסֵף הוּא הַשְּׁלִיט עַל הָאָרֶץ הוּא הַמְשָׁבִיר לְכָל עַם הָאָרֶץ" (בראשית מב, ו). כאשר נפגש יוסף עם אחיו הוא אמר להם: "וְעַתָּה אֵל תַּעֲצְבוּ וְאֵל יַחַר בְּעֵינֵיכֶם כִּי מִכְרַתֶּם אֶתִּי הַנֶּה כִּי לְמַחֲיָה שְׁלַחְנִי אֱלֹהִים לְפָנֵיכֶם" (שם מה, ה). יוסף דואג למחיה. במשך שמונים שנה - מגיל שלשים, שעה שנתמנה למשנה למלך מצרים ועד מותו בגיל מאה ועשר, דאג יוסף לכלכלה נכונה של העולם.

יהודה לעומת זאת דאג ללימוד התורה, כמו שמבואר בתורה, "וְאֵת יְהוֹדָה שָׁלַח לְפָנָיו אֵל יוֹסֵף לְהוֹרֹת לְפָנָיו גִּשְׁנָה" (שם מו, כח) ומבאר רש"י במקום: "להורות לפניו, לתקן לו בית תלמוד שמשם תצא הוראה".

בדרך כלל לאדם יותר קל להתחבר אל גמילות חסדים, הוא רואה בצערו של השני ויש את רגש השמחה כאשר רואה כי הצליח לעזור לחבירו. לעומת זאת, לימוד התורה מצריך יגיעת השכל ולא תמיד רואה מיד ברכה בלימודו, ממילא פחות הוא מתחבר.

לכן בתחילה יבוא משיח בן יוסף שהוא כנגד הלב וגמילות חסדים, וכל ישראל יתחברו אליו, אבל גמילות חסדים הוא דבר גשמי ואין לו קיום נצחי, לכן בסוף ימות